EL NOSTRE MOSSÈN MANUEL TRENS

JAUME MERCADER-MIRET
Barcelona

El que ara em proposo escriure no té la pretensió, ni molt menys, de ser una biografia. De manera que no se'n poden esperar moltes dades, ni abundants referències a la cronologia. No he escorcollat cap arxiu, ni he investigat cap paper, així com no he tingut cap conversa amb ningú que em pogués orientar. La meva intenció és només la de fer una evocació del mossèn Trens que jo he conegut i he tractat. Per dir-ho vulgarment, el que pretenc és fer-ne un retrat el més simplement humà possible i treure un exemple del seu pas per la terra, del seu treball, de la seva paciència, de la seva sensibilitat i de la seva bondat.

Tinc una gran veneració -i que se'm perdoni la franquesa- pels que d'una forma o altra i en una certa mesura els considero mestres meus, sobretot gràcies al tracte personal, als seus llibres i a les seves obres. Essent mossèn Trens un d'aquests, i a més un dels més assenyalats vilafranquins del nostre temps, com que crec que en puc dir alguna cosa vaig a dir-la, o a escriure-la que pel cas és igual.

Al llarg d'aquest escrit l'anomenaré mossèn i no doctor, amb tot i que n'era plenament, però a Vilafranca, potser per familiaritat, se'l tenia simplement per mossèn Trens. En canvi, a Barcelona era el doctor Trens. Ho era a les monges dominiques de les que n'era capellà; ho era al Seminari, al Palau Episcopal, al Cercle de Sant Lluc, etc. Forçosament no poden cabre en l'espai d'aquestes notes tots els caires de la seva complexa personalitat. Faig, només, una versió personal molt superficial i fragmentària. Esperem que algun erudit del Penedès o de Barcelona, o d'allà on sigui, algun dia es decideixi a fer el treball que ens expliqui amb tota extensió i profunditat la vida i l'obra de tan significant sacerdot vilafranquí.

El vaig veure per primera vegada, quan jo tenia catorze anys, un migdia de l'estiu de 1928 pel carrer de la Parellada. Recordo la data ja que aquell estiu vaig assistir cada matí a l'escola de dibuix del senyor Pere Hill, i un dia en sortir-ne amb el cap pie dels clarobscurs del carbó sobre el paper em vaig creuar amb mossèn Trens. Era amic del meu pare i per això sabia jo alguna cosa de la seva autoritat en les arts i en la literatura. Me'l vaig mirar en dos sentits: pel que jo, aprenent d'artista, el considerava, encara que molt vagament, i per la singularitat de la seva figura esvelta i impecable.

En aquell temps, a Vilafranca com a tot arreu, els capellans anaven abillats podíem dir uniformement: unes sabates negres més o menys llustroses, una sotana no sempre totalment impol·luta i l'abundós manteu que no tots els eclesiàstics sabien dur amb l'elegància requerida. Al cap, l'inevitable barret -l'antiga teula- generalment de pèl bastant llarg i lluent, que si el seu propietari era persona acurada procurava mantenir-lo ben pentinat passant-hi la mà estesa circularment a favor de la seva natural inclinació, com acariciant-lo.

Mossèn Manuel Trens, tan capellà com els millors, tenia un altre concepte de la indumentària, l'únic probablement de la diòcesi- per no dir de totes les Espanyes, que no duia manteu. En el seu lloc, damunt de la sotana, duia un abric més o menys gruixut segons la temporada de l'any. Ignoro el sastre que els hi feia, però que devia ser un geni de la sastreria no hi pot haver cap dubte. Bona roba perfectíssimament tallada i d'un caient el més aplomat possible. És clar que la figura corporal del mossèn hi ajudava força i a més sabia dur-lo. Ni en caminar, ni en asseure's i aixecar-se, no feia cap moviment gratuït, ni cap gest

que pertorbés l'harmonia del conjunt. I la gràcia era que tot ell es produïa amb la més absoluta naturalitat, sense ni ombra d'afectació de cap mena. Les sabates, no caldria dir-ho, eren dos miralls. El més singular, però, el que culminava la seva intrínseca elegància, era el barret. De pèl llarg i lluent no en tenia gens ni mica; era d'una mena de feltre rígid, com d'un bombí, però molt baix de copa. Es deia que els comprava a Alemanya, ja que hi anava amb una certa freqüència per motius dels seus estudis litúrgics i artístics o per a donar-hi alguna conferència.

Tan pulcre i estilitzada indumentària lligava perfectament amb la seva cara, amb tot el cap i amb les mans. Molt nobles les faccions, un bon nas, pell rosada lleument torrada, ulls clars, front espaiós i ben dibuixat i cabells bastant llargs en relació amb els dels altres eclesiàstics de l'època; cabells que ja abans d'entrar en la plena maduresa ja eren d'un blanc resplendent i sanitós, pentinats acuradament endarrera. Les mans no desdeien de l'esveltesa de tota la seva persona i les movia expressivament i amb tota sobrietat.

Perfectament sa de cos com delatava la seva presència ho era també, i summament, d'esperit. Bon humor immancable i aquella seva proverbial ironia que ni arribava a punxar; només feia pessigolles. La seva agudesa verbal, feta de malabarismes dialèctics, era la viva i espurnejant expressió externa d'una agilitat mental prodigiosa que sempre tenia a punt l'adjectiu qualificatiu d'una persona, d'una obra i d'una situació qualsevol. A vegades el seu judici, o simplement el comentari, era definidor, altres crític, però gairebé sempre a través d'unes paraules, d'una frase, amb molta càrrega de llenguatge pintoresc de sabor noblement popular, sempre amb els ingredients justos de la més fina, ponderada, flemàtica i alhora incisiva ironia.

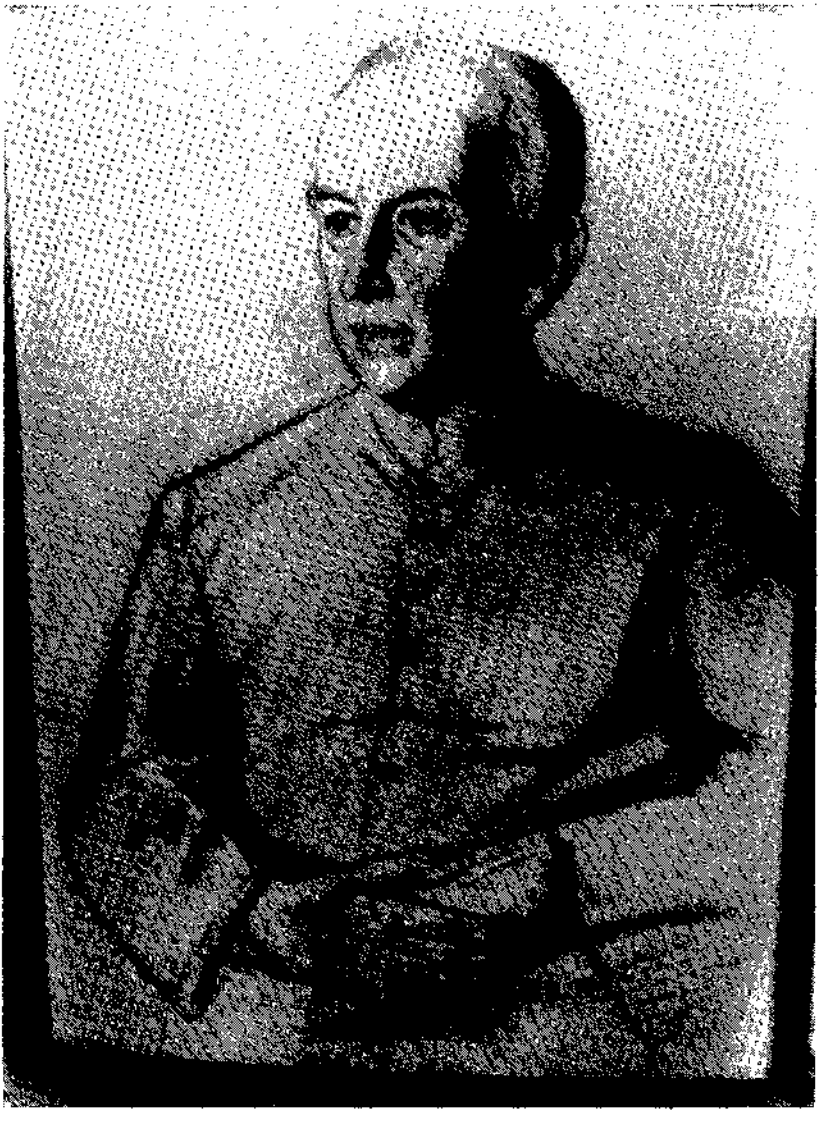
Quan més esplaiava aquestes seves civilitzades facultats era, naturalment, quan el tema tenia alguna cosa a veure amb les arts en general i amb les religioses i litúrgiques en particular. Els primers anys trenta, essent professor del Seminari Conciliar i Conservador del Museu Diocesà, més d'un disgust li proporcionà el seu estil de comentaris, sobretot quan l'interlocutor no captava plenament el sentit íntim del que volia dir. Sembla -almenys en aquell temps es digué- que fins i tot rebé algun cop de crossa episcopal en relació amb algun judici emès per ell referent al que en art se'n deia, i potser encara se'n diu, «estil de convent de monges» o simplement «de monja», en sentit pejoratiu. Era l'època en la que imposava, per exemple, en contra de les anomenades de

forma de guitarra, les clàssiques casulles de forma de capa que ara ja usen tots els sacerdots, i que fins la nostra guerra civil només utilitzaven els monjos de Montserrat i els frares de Pompeia. La gent que no ho entenia ben bé en deia «casulles separatistes».

Era avançadíssim en matèria estètico-litúrgica. Avançadíssim en el sentit potser paradoxal de tornar a la puresa dels orígens clàssics. Ho fou en la indumentària del culte, en la imatgeria, en l'orfebreria i en tot el que constitueix l'art de l'Església. Durant alguns decennis no es restaurà una catedral, ni la més humil ermita rural, ni es féu una nova imatge, ni es col·locà un altar, ni es penjà una llàntia sense que abans no es demanés el parer a mossèn Trens i sense que ell mateix, moltes vegades, no hi intervingués personalment, ja sigui en nom dels «Amics de l'Art Litúrgic» primer, i després d'«Ars Sacra», ambdues entitats inspirades i controlades per ell mateix.

De fet, amb el seu intel·ligent esforç portà en gran part a la pràctica els postulats del memorable Congrés Litúrgic de Montserrat, de l'any 1915. L'abonà, és clar, el corrent, sobretot centro-europeu, renovador amb l'esperit de tornar a les fonts, que tant predicament va tenir els anys vint, trenta, quaranta i cinquanta. Després, com en tantes coses, s'ha imposat, més o menys generalitzada, la trista desorientació de molts que en lloc de donar llum donen fum.

Aquell dia que jo, adolescent encara, el vaig veure per primera vegada, ja havia dut a terme la seva gran idea de la «I Exposició d'Art del Penedès», l'any 1926, havia portat a Vilafranca el pintor Jaume Busquets per a dirigir l'efímera «Escola d'Art» i li havia fet gravar al linòleum aquella magnífica estampa de Sant Fèlix que, passats tants anys, encara la veiem tan viva i fresca com el primer dia. Mentrestant no parava de publicar articles a «Acció», a «Gaseta de Vilafranca», a «Quaderns Mensuals d'Acció», com no parava de donar conferències i d'acompanyar pels encontorns de la vila el més selecte, culturalment parlant, dels joves del seu temps quan ell ja començava a deixar de ser-ne. D'aquelles passejades -a vegades fins a Olèrdola- i de les converses que s'hi tenien, més de quatre d'aquells joves se n'aprofitaven per a la seva formació intel·lectual i més d'una vocació artística suscitaren. Pensem també que eren els temps de la revista «hèlix» i de les representacions teatrals d'obres d'avanguarda que feien els qui escrivien i dibuixaven a la revista, algunes de les quals obres eren traduïdes al català pel mateix mossèn Trens.

Dibuix de Francesc Domingo - 1967

Arribà un moment que vaig deixar el Col·legi de Sant Ramon de Penyafort per anar-me'n a treballar d'aprenent d'argenter a Barcelona. Vaig treballar un any en un taller que, si bé hi vaig aprendre coses essencials, no em va satisfer en cap sentit, sobretot en l'artístic. Vaig tenir la sort que per intuïció descobrís que la meva incipient sensibilitat sintonitzava plenament amb les obres de l'orfebre Ramon Sunyer que vaig veure en el «Pavelló dels Artistes Reunits», de l'Exposició Internacional, de 1929, i amb les que veia en els aparadors de la seva botiga de la Gran Via. El meu pare sabia que en Sunyer i mossèn Trens eren molt amics. A precs del meu pare, doncs, mossèn Trens influí decisivament perquè jo entrés a treballar en aquell taller. Aquell dia, amb tota seguretat, fou un dels més remarcables de la meva vida, en el sentit que em marcà el camí definitiu; l'art primer, la inclinació per la literatura -la poesia preferentment-, el gust per la música, per l'excursionisme, l'entrada a l'aleshores nou nada Escola Massana, induït pel mateix Sunyer en persona, etc., etc.

A mossèn Trens el veia sovint per l'orfebreria i sempre em va manifestar molta simpatia. Jo, és clar, l'admirava força, sobretot des d'una vegada que anà a París a donar una conferència a la Sorbona sobre l'Art Romànic català, acompanyat d'en Sunyer amb la seva muller i d'aquell Busquets que feia vuit anys que havia introduït a Vilafranca i que en feia cinc que dirigia l'Escola Massana de la que jo n'era alumne.

El que no he oblidat mai de les vingudes de mossèn Trens a l'orfebreria, fou que un dia hi dugué un bàcul episcopal de fusta més aviat pobra i totalment despullat. Havia de servir per a un acte litúrgic que s'havia de celebrar a l'església medieval de Santa Maria, de Terrassa. Es tractava d'una cerimònia a l'estil de l'època històrica d'aquell temple, cerimònia patrocinada per ell, o bé pels «Amics de l'Art Litúrgic», el que era igual, i volia decorar la crossa mitjançant unes tatxes de llautó clavades formant un dibuix aproximadament geomètric. D'acord amb en Sunyer, mossèn Trens em donà el bàcul i les tatxes perquè fos jo qui m'encarregués de l'obra amb tota llibertat. No ho devia fer pas tan malament, ja que acceptà molt complagut el meu treball, encara que és del tot cert que no passarà a la història.

El que, però, recordo amb més satisfacció personal fou que un dia vingué al taller per a regalar-me un exemplar del llibre «Notes històriques de Santa Maria de Vilafranca del Penedès», de mossèn Josep

Planas, llibre en realitat endegat per mossèn Trens, i en el que hi havia fet un molt saborós pròleg. Me'l regalà pregant-me que li'n fes un comentari en l'article que setmanalment publicava a «Acció» sota l'epígraf «Lletra de Barcelona». Jo era molt jovenet i naturalment ho vaig considerar un honor molt distingit.

No el vaig tornar a veure fins que tot just acabada la guerra, al cap de pocs mesos, el vaig veure baixar del tren de Vilafranca al baixador del Passeig de Gràcia. Es veu que amb la guerra havia perdut la sotana, l'abric i l'elegant barret. Anava vestit de paisà. No havia tingut temps encara d'anar a cal sastre, o bé el mestre que el vestia encara no havia rebut la llum necessària per a la creació de l'obra adient a l'elegància innata del nostre mossèn. Aviat vàrem tornar a veure l'il·lustre tonsurat amb la roba perfectament escaient de sempre. Algú assegurava haver-lo vist més d'una nit al Liceu amb un smoking tan impecable com la seva sotana, el seu abric i el seu barret amb què habitualment es presentava. Els anys de treballada maduresa l'havien fet encara més respectable, cosa que no vol pas dir de cap manera que hagués abandonat mai la seva digna senzillesa natural, l'espontània bonhomia i la subtil ironia.

Anà publicant llibres en castellà els primers temps de la postguerra i en català més tard. N'arribà a publicar molts. Articles periodístics, a dotzenes. Les conferències, una darrera l'altra. Intervingué força en l'aspecte artístic i litúrgic -que era, naturalment, el seu fort- en la preparació del XXXVè Congrés Eucarístic Internacional, l'any 1952. Fou un dels qui més portaren la veu cantant en les polèmiques que per aquells anys s'encengueren amb referència al proposat trasllat del Cor de la Catedral de Barcelona i a la continuació o no de les obres del temple de la Sagrada Família. Les seves intervencions en aquelles polèmiques, com en moltes que participà, sempre els seus arguments eren els més ben documentats i defensats amb la lògica més contundent, però sense enfadar-se i més aviat fent brometa amb els dels contrincants. Fou més o menys per aquell temps que el Govern d'Espanya li concedí una «Encomienda de Alfonso X, el Sabio». Ell acceptava aquestes coses rient una mica per sota el nas.

Durant quaranta anys (descomptant els tres de la guerra) va exercir de consiliari del Cercle Artístic de Sant Lluc. Hi féu molta i bona feina orientant, senyalat camins, organitzant exposicions col·lectives de molt prestigi, monogràfiques, d'imatgeria com la que es féu en el palau del

Marquès de Comillas (Rambla-Portaferrissa) que tingué tanta ressonància, i tantes i tantes, sobresortint d'entre totes la que muntà de les custòdies de la major part d'Espanya, en el saló del Tinell, els dies del Congrés Eucarístic esmentat. Va escriure força i bé, no cal dir-ho, sobre la història i les particularitats d'aquell bé de Déu d'orfebreria , monumental en molts casos.

Encara que físicament era ben poc present a la nostra vila, això no fou obstacle, per exemple, que fos un dels qui més impulsaren el Museu de Vilafranca des dels seus començaments -anys trenta- i l'inventor podríem dir -els anys quaranta- del Museu del Vi. No va ser solament qui en dóna la idea i ho deixa estar; amb les pròpies mans i essent-hi molt a sobre seleccionà les peces bàsiques i les col·locà en els llocs més idonis. Vetllà sempre per tal que conservés el to i que la qualitat de tot plegat no anés a menys. Li donà l'orientació, el sentit i l'estil que l'han fet tan característic.

Fou els primers anys seixanta que publicà el seu llibre més autènticament i genuïnament vilafranquí, un dels llibres més correctes de fons i de forma dels apareguts a la vila, un llibre ple a sobreeixir de les essències vilatanes de la joventut del seu autor, evocador a no poder més. Em refereixo, és clar, al llibre «Vilafranca, senyora vila», tan celebrat.

Quan es veié ja molt entrat en la vellesa, pensà que a casa seva de Barcelona, al carrer de Claris, hi tenia un vertader arsenal d'obres d'art de tots els temps i de tots els estils, obres que amb penes i treballs havia anat recollint durant la seva vida de tractes amb artistes, amb col·leccionistes d'art i amb antiquaris d'aquí i de fora d'aquí. El pis d'aquella casa on vivia amb altres dues llumeneres -el doctor Lluís Carreres i el doctor Higini Anglès, dos mossens d'alta categoria- era, per la qualitat i la quantitat del que contenia, un autèntic museu, o almenys una insigne col·lecció d'escultures, de pintures, d'obres d'orfebreria, de gravats i dibuixos, de totes les manifestacions de les arts plàstiques, estrictament seleccionades amb infal·lible bon gust i intel·ligència. Des de la més tosca imatge romànica a un magnífic dibuix de Juan Gris, hi havia de tot.

Encara que no es veiés a les portes de la mort, segurament pensà amb la caducitat de les coses de la vida, cristianament conscient com era de la seva fugacitat. Presents aquestes realitats pensà, per damunt de tot altre pensament, que el destí d'aquella col·lecció havia de ser

de Vilafranca, concretament del Museu. Hi hagué durant un temps uns certs estira i arronsa relacionats amb la sala o sales del seu destí definitiu. Com que en l'edifici del Museu no hi cabia, o hi cabia malament, s'hi varen fer obres d'una total dignitat per a hostatjar de la manera més honorable aquella col·lecció.

El nostre estimat convilatà ja no era ben bé el que anys enrera havia estat. El feia patir la degradació progressiva de les arts i certs aspectes de tarannà novíssim de bona part de l'Església. A més, els anys -la vuitantena- i algunes xacres. Vaig ser a l'acte oficial de donació de la col·lecció, al mateix temps que s'inaugurà la gran sala del Museu en la que s'aixopluga. Era el 29 d'agost de 1975. La sotana i l'abric de mossèn Trens, amb tot i la seva absoluta correcció, feien entreveure l'inici ineluctable de la decadència. Els vents d'aquells temps que tants barrets de capellà s'havien endut, també s'havien endut el seu i es cobria el cap amb una boina, això sí, de bona qualitat. La llestesa d'esperit, l'agudesa de les paraules i el bon humor de sempre, amb tot i que s'havia d'ajudar una mica amb un bastó per caminar.

Al cap d'uns mesos el vaig anar a veure per a consultar-li com havia de representar el nom de Manuel en una obra que m'havien encarregat per a ser feta en metall. Em rebé amb l'obertura d'esperit en ell habitual i vàrem parlar més d'una hora. Em va donar, per a mi tot sol, una vertadera conferència sobre el que li demanava, en la que m'il·lustrà respecte a l'etimologia i del significat teològic d'aquell nom, com s'havia interpretat al llarg de la història, sobretot en el període bizantí, i m'aconsellà d'interpretar-ho d'acord amb el concepte del meu ofici i del meu estil de treballar.

Passades molt poques setmanes vaig saber que l'havien hagut de dur a la Clínica Platón. Hi va morir el 26 d'abril de 1976. L'endemà, festivitat de la Mare de Déu de Montserrat, vaig assistir a la missa de «cos present» a la parròquia de Santa Anna, que era la seva. L'església era plena i hi dominaven les persones, els noms de les quals eren dels més coneguts de la ciutat.

Acabada la cerimònia, en la que hi aparegué en bona part el cant gregorià per ell tan venerat, el portaren al cementiri de Vilafranca, a reposar a l'ombra d'aquells xiprers perfectament dignes de ser italians, de la Itàlia que mossèn Trens estimava amb deliri.